LEONARD

COHEN

PLAMEN

Přeložil Miroslav Jindra

ARGO

you kick off your sandals
you shake out your hair
it's torn where you're dancing
it's torn every where
it's torn
on the right
and it's torn
on the left
and it's torn
in the centre
which few
can accept
come gather the pieces
all scattered and lost
the lie in what is holy
the light in
what's not

LEONARD COHEN
PLAMEN

Přeložil Miroslav Jindra

ARGO

Copyright © 2018 Old Ideas LLC
Translation © Miroslav Jindra, 2021
Czech edition © Argo, 2021

ISBN 978-80-257-3419-3 (váz.)
ISBN 978-80-257-3564-0 (e-kniha)

Ukázka elektronické knihy

Plamen

PŘEDMLUVA

Tato kniha obsahuje poslední část básnické tvorby mého otce. Je mi líto, že už nemohl sám dohlížet na dokončování její přípravy, ne proto, že by pak z jeho rukou vzešlo lepší dílo, víc dotažené, bohatší a elegantnější, nebo protože by bylo víc jeho a splňovalo přesněji jeho představy o tom, co mělo nabídnout čtenářům, ale protože jenom kvůli ní se mu ještě chtělo dýchat. V těžkém údobí, ve kterém na ní tehdy pracoval, ho nás pravidelně navštěvovalo jen několik, a přesto nás žádal, abychom ho moc nerušili. Obnovil pravidelné rigorózní meditace, aby se navzdory akutním bolestem vyvolaným četnými kompresivními zlomeninami a fyzickým slábnutím dokázal patřičně soustředit. Často mi říkal, že skrze veškeré strategie, jimiž řídil svůj bohatý a složitý život, litoval, že nedokáže být věrnější svému přesvědčení, že psát je jeho základní potěšení, nejopravdovější poslání.

Můj otec byl vším možným, ale především to byl básník. Své povolání, jak zaznamenává ve svých zápisnících, pokládal za jakýsi „úkol od B-oha". (Ta pomlčka, vyznačující jeho úctu k božství, jeho nechuť ho vůbec pojmenovat, je stará židovská zvyklost a potvrzuje jeho oddanost víře, která prostupuje jeho svobodomyslností.) „Náboženství, učitelé, ženy, drogy, cesty, sláva, peníze... nic z toho mě tak nepovznáší a neskýtá mi takovou úlevu od utrpení jako začerňování bílých stránek – spisování." Toto vyjádření smyslu jeho života v sobě zároveň nese i jistou dávku lítosti – svým zasvěcením literatuře vysvětluje i to, co chápal jako nepříliš svědomité otcovství, zmařené přátelské vztahy a nedostatečnou péči o svoje finance a zdraví. Připomínám si jednu jeho méně známou píseň (která patří k mým nejoblíbenějším): „Daleko došel jsem za krásou – co všechno jsem za sebou nechal." Ale dost daleko to pro něj zřejmě ještě nebylo. A uvědomoval si, že tahle kniha se má stát jeho posledním odkazem.

Když jsem jako dítě prosil otce o penízky, abych si mohl v krámku na rohu koupit bonbony, často mi navrhl, ať se mu podívám do kapes sáčka, jestli tam není nějaká zapomenutá bankovka nebo pár drobných. Později v životě, když jsem u něj po zásuvkách hledal zapalovač nebo sirky, narážel jsem v nich na štůsky psacích papírů nebo zápisník. Jednou jsem u něj dostal chuť na tequilu, a když mi poradil, abych se podíval do chladničky, našel jsem v ní jakýsi promrzle ztuhlý notes. Znát se s mým otcem, to znamenalo (kromě mnoha jiných úžasných věcí) setkávat se s člověkem, který měl všude kolem sebe spoustu (úhledně) roztroušených papírů, zápisníků a ubrousků, popsaných jeho elegantním rukopisem. Pocházely z hotelových nočních stolků nebo z laciných papírnictví; luxusní notesy s koženými deskami a s pozlacenými hranami listů či jinak se důležitě tvářící ignoroval.

Ukázka elektronické knihy

Dával přednost skromnějšímu zboží. Od počátku devadesátých let si zvykl ukládat krabice s popsanými zápisníky do uzamykatelných skříněk. Psaní bylo pro něj smyslem existence. Byl to oheň, který pečlivě udržoval a nikdy nenechával uhasnout.

Tvorba mého otce měla mnoho témat a opakovala se v ní řada výrazů: ztuhlý mrazem, zlomený, nahý, oheň, plamen. Na přebalu jeho prvního alba čteme (objevuje se to i v jedné pozdější písni) „plameny, které sledují Johanku z Arku". „Kdo od ohně?" ptá se proslule v písni o osudu, která zlomyslně využívá jedné židovské modlitby. „Zapálil jsem tenkou zelenou svíčku, aby na mě začala žárlit." Ta svíčka byla jen prvním z mnoha zapalování. Jeho dílo je prostoupené požáry a plameny, které tvoří i ničí, hřejí či osvětlují, nesou touhu či završují. Rozžíhal plameny a svědomitě je opatroval. Studoval je a sledoval, co způsobují. Jejich nebezpečnost ho stimulovala – často vytýkal uměleckým snahám jiných lidí, že v sobě nenesou dost „nebezpečí", a chválil „vzrušivost myšlenky, která hoří".

Toto zaujetí ohněm si podržel až do konce. „Ty to chceš temnější – zabijem plamen," zpívá na svém posledním albu, albu, kterým se rozloučil. Zemřel 7. listopadu 2016. Svět potemněl, ale ten plamen nezhasl. Každá stránka, kterou popsal, je trvalým svědectvím jeho hořící duše.

Adam Cohen, únor 2018

POZNÁMKA EDITORŮ

V posledních měsících svého života, navzdory vážným zdravotním potížím, pracoval Leonard Cohen na výběru toho, co mělo tvořit poslední soubor jeho poezie. *Plamen* přináší jeho tvorbu ve formátu, o němž jeho editoři, profesoři Robert Faggen a Alexandra Pleshoyano, a dlouholetý kanadský nakladatel na základě materiálu, který připravil, a s využitím formálních úprav, jež použil ve svých předcházejících knihách, věří, že odpovídá jeho představám. Robert Faggen začal na tomto projektu pracovat v úzké spolupráci s Leonardem a Alexandra Pleshoyano se k němu připojila v průběhu dokončovací fáze v dubnu 2017. Titul knihy navrhl Leonardův syn Adam Cohen.

Leonard jasně stanovil, jak by kniha měla vypadat – kromě básní měla přinést i štědrý výběr jeho kreseb a autoportrétů. Rozdělil ji na tři oddíly.

První sekce obsahuje třiašedesát básní, které pečlivě vybral z bohatého souboru dosud nepublikovaných prací, nashromážděného v průběhu několika desetiletí. O Leonardovi je známo, že na svých básních pracoval řadu – někdy desítky – let, než se rozhodl je publikovat; třiašedesát básní pokládal za uzavřené verze.

Druhá část přináší básně, které představují texty písní z jeho posledních čtyř alb. Všechny texty jeho songů vznikly původně jako básně – což zdaleka neplatí o většině autorů písní. Je zejména třeba uvést, že několik textů publikoval v týdeníku *New Yorker* už předtím, než vyšlo album, které je přinášelo. Z poslední doby to platí o „Veď svou cestu“ (Steer Your Way) a předtím o „Ulici“ (A Street) a „Vrátit se domů“ (Going Home). Písňové texty z alba Anjani Thomasové *Poplach ztich* (Blue Alert, 2014), jehož byl producentem, a z jeho alb *Staré nápady* (Old Ideas, 2012), *Populární problémy* (Popular Problems, 2014) a *Chceš to mít temnější* (You Want It Darker, 2016) publikujeme ve formátu, který Leonard použil ve své knize *Hudba o cizích lidech* (Stranger Music, 1993), obsahující kromě výběru básní rovněž řadu písňových textů. Pozorný čtenář si může porovnat, nakolik se verze zařazené v *Plameni* liší od textů, které přinášejí alba.

Třetí oddíl knihy obsahuje výběr záznamů z Leonardových zápisníků, které si pořizoval téměř denně od mladických let až do posledního dne života. Robert Faggen dozíral na přepis více než tří tisíc stránek zápisů pořizovaných šedesát let. Leonard se sice na výběru pro *Plamen* podílel, ale nijak nespecifikoval jejich pořadí. Bylo by obtížné – ne-li nemožné – řadit je chronologicky, protože Leonard často týž zápisník zaplňoval různě barevnými zápisy mnoho let. Zápisníky číslovал podle systému, kterému nerozumíme. Chronologický zřejmě nebyl. Tento výběr ze zápisníků přináší nejrůznější typy strof i veršů – Leonard jim říkal „črty“ – a čtenářům, kteří blíže znají

Leonardovu tvorbu, bude asi mnoho čísel připadat jako jakési pracovní verze básní či písňových textů. Nepokoušeli jsme se o žádný spojovací text mezi nimi a záznamy jsme tu reprodukovali co nejvěrněji podobě, kterou mají v zápisnících, a nijak jsme neupravovali interpunkci či délku řádek. Při přepisu výchozí podoby jsme respektovali určité konvence; při uvádění variant nad nebo pod řádkou užíváme symboly { }, [?] označují nečitelné slovo nebo slovní spojení a *** mezeru mezi jednotlivými zápisy.

Kromě těchto tří částí si Leonard přál publikovat svůj děkovný projev, pronesený ve Španělsku při udělování Ceny prince Asturského 11. října 2011. Dále – díky laskavosti Leonardova přítele a kolegy Petera Scotta – jsme zařadili jednu z posledních Leonardových e-mailových výměn, ke které došlo méně než čtyřiadvacet hodin před jeho úmrtím.

Leonard si přál, aby byl do knihy zařazen i výběr z jeho autoportrétů, podobně jako ho přinesla jeho *Kniha toužení* (Book of Longing, 2006). Protože sám už neměl příležitost ho provést, ujala se tohoto úkolu Alexandra Pleshoyano a z více než 370 kreseb, které vytvořil, vybrala téměř sedmdesát, a k nim přidala ještě čtyřiadvacet jeho dalších obrázků. Leonard rovněž souhlasil s tím, abychom zařadili reprodukce několika stránek ze zápisníků; kniha jich přináší dvacet.

Závěrem pár poznámek k několika jednotlivým básním. „Plné zaměstnání" (Full Empoyment) je v podstatě o něco širší verze básně „B-h chce svou píseň" (G-od Wants His Song). Stejně tak stojí za zmínku podobnost mezi básněmi „Šťastná noc" (The Lucky Night) a „Já jsem moc pil" (Drank A Lot). Báseň „Spodní proud" (Undertow) vyšla jako text písně v albu *Milá Heather* (Dear Heather, 2004). Báseň „Nikoho nechtěl jsem soužit" (Never Gave Nobody Trouble) také posloužila jako text písně na živě nahraném albu *Nemůžu zapomenout: Suvenýr z velkého turné* (Can't Forget: A Souvenir of the Grand Tour, 2015). Básně „Ulice" (A Street) a „Dík za ten tanec" (Thanks for the Dance) uvádíme v poněkud odlišných verzích, než přinášejí texty písní v druhé části knihy. Kdo zná webovou stránku *Leonard Cohen Files,* o kterou pečuje Jarkko Arjatsalo, pozná v knize několik básní, autoportrétů a kreseb, které tam byly zveřejněny s Leonardovým souhlasem.

Robert Faggen a Alexandra Pleshoyano,
červenec 2018

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Pokládám za nutné stručně vysvětlit některé své překladatelské postupy, které musely reagovat na nápadné, jednoznačně záměrné zvláštnosti Cohenovy poezie.

Jde především o oblast interpunkce. Cohen ji používá velmi kolísavě – většinou s ní nepracuje vůbec, ale občas ji do básně zařadí (ovšem zdaleka ne do celé), zřejmě s cílem přesně vyjasnit smysl příslušné větné formulace. Zcela nesystematicky, jaksi namátkově, pak pracuje s většinou běžných interpunkčních znamének.

S tím nepřímo souvisí i jeho zacházení s prvním písmenem věty. V anglicky psané poezii funguje dávná tradice začínat každý verš majuskulí, velkým písmenem. Tu ovšem Cohen opět systémově neuplatňuje – jeho verše začínají někdy důsledně velkým písmenem, jindy jen tehdy, když jde o začátek věty, ale často důsledně minuskulí, písmenem malým.

Tyto postupy mohou vyvolávat mylný dojem, že jde o neopravené tiskové chyby; v tomto překladu je přesto „kopíruji“, i když pak nápadně neodpovídají normám češtiny.

Cohenova poezie je ovšem z překladatelského hlediska specifická i v hlubších souvislostech. Ve své básnické tvorbě střídá čísla formálně (velmi různorodě) vybavená (rýmy, rytmus, strofy) s tzv. volným veršem; i ten ovšem u něj v sobě často nese jisté formální prvky, především přízvukově rytmické. Cohen ovšem není jen velmi originální básník, je to zároveň poeta obdivuhodně nadaný hudebně, a to jeho poezii silně poznamenává. Projevuje se to nepřímo i v jeho „lyrics“, v jím vytvořených písňových textech, které jsou samy o sobě vždy básněmi; svou druhou částí *Texty písní* to přesvědčivě dokládá i tato kniha. Moje dlouholeté sledování Cohenovy poezií mě přesvědčuje, že při jejím převodu do jiného jazyka je tuto její hudební stránku třeba důsledně respektovat a v překladu se snažit ji postihnout.

Především se ovšem musí ke „kolizi mezi dvěma jazyky“, kterou překlad vždy v jistém smyslu představuje, přistupovat co nejzodpovědněji a složité problémy, před které ho stavějí zásadní rozdíly mezi slovním materiálem jazyka výchozího a jazyka cílového, řešit velmi pozorně a opatrně. V našem konkrétním případě jde především o to, že většina anglických slov je jedno- a dvouslabičných a českých dvou- a tříslabičných, což má za následek, že český verš překladu významově odpovídající anglickému originálu má tendenci být (slabičně i jinak) delší a požadovaná významová náplň se do něj odmítá vejít. Moje překladatelská praxe mě proto v důsledku toho vede k tomu, že chtě nechtě (jakkoli nerad) „šidím“ aspekt významový (nezbytným posunem smyslu, a je-li to nutné, slabičným prodloužením veršů a někdy

i narušením rýmového schématu sloky). Samozřejmě s tímto postupem bojuji, jak se dá, a maximálně při tom střežím, aby se nenarušil autorem zamýšlený smysl básně či nezkreslil její základní významový apel, jemuž se anglicky říkává *message* (poselství). Jsem přesvědčen, že primárním úkolem překladatele poezie je, aby jeho převod básně jaksi *celostně*, svým vyzněním, „náladou", co nejpřesněji odpovídal originálu; sekundární respekt k detailům je samozřejmě rovněž žádoucí, protože nemůže jít jen o jakousi jeho volnou „variaci". Ovšem onen celkově přesvědčivý efekt překladu básně, která by se měla číst stejně „hladce" jako originální text, je podle mě nejdůležitější. Nesporně zajímavým specifickým jevem v tomto ohledu je, že nejen překladatelé, ale už sami autoři originálních poetických textů při řešení „formálních" nároků na ně kladených zjevně docela běžně a vděčně využívají nabídek, které do jejich myslí naskakují jakoby automaticky z jejich individuálních slovních zásob na základě zvukové podobnosti. Potěšení „z hudby" básně často dokáže potlačit její významovou logiku, nezřídka se však přitom překvapivě obohatí i její originálnost.

Významným obohacením této knihy jsou Cohenovy kreslené autoportréty. Jsou zde zařazeny v originální podobě, s původními anglickými textovými vpisky. Jejich překlad do češtiny je zařazen v závěru knihy.

Za velmi pečlivou a kvalitní redakci tohoto svého překladu děkuji Martinu Světlíkovi.

BÁSNĚ

Ukázka elektronické knihy

Ukázka elektronické knihy